

ÇORUM'DA BİR TÜRK AŞİRETİ: DEDESLİ*

*Abdullah GÜNDOĞDU***

Türkiye tarihi üzerine yapılan araştırmalar içerisinde, Çorum bölgesini esas alan araştırmalarda bir canlanma göze çarpmaktadır. Bu, şüphesiz Çorum bölgesinin kendine özgü tarihi gelişimi ve konumu ile yakından ilgilidir. Çeşitli açılardan yapılacak Türkiye tarihi araştırmalarında Çorum bölgesinin en azından, geniş bir bölge için, kilit bir nokta oluşturduğunu söyleyebiliriz. Tabiki bu bölgede bulunan aşiretler ise bu kilitin şifreleri konumdadırlar. İşte bizim yazımızın konusunu, bugünkü Çorum Vilayeti'nin sosyal, etnik ve kültürel dokusunun şekillenmesinde önemli bir rol oynamış 'Dedesli aşireti' oluşturmaktadır.

Bu Türk aşireti ile ilgili ilk araştırma, Çorumlu Dergisi'ndeki değerli araştırmalarından tanıdığımız Neşet Köseoğlu'na aittir¹. Köseoğlu bu araştırmasında, Çorum bölgesinde yerleşik hayata geçen aşiretler içerisinde, en geniş sahaya yerleşen bir aşiret olarak ifade ettiği Dedesli aşiretinin yirmiden fazla köy kurmuş olduğunu da kaydetmektedir.

Çorum kırsal nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturan Dedesli, kaynaklarda Maraş Türkmenlerinden olan, "Gündeşli" oymağına bağlı bir cemaat olarak tanımlanmaktadır. Oğuz an'anesine göre ise Gündeşli Türkmenlerini, 24 Oğuz boyundan 'Eymir' ile ilişkili görmekteyiz. Anadolu'nun çeşitli yerlerine yayılmış olan ve Maraş-Dulkadirli arasında büyük bir oymak teşekkülü olarak karşımıza çıkan Eymir oymağının, 1625 yıllarında 48 obadan meydana geldiği görülmektedir. Gündeşli'nin de aralarında bulunduğu bu

*Bu araştırma Çorum Hitit Festivali "Türk Kültür Tarihi İçerisinde Çorum" sempozyumunda tebliğ olarak sunulmuştur.

** Ankara Üniversitesi, D.T.C. Fakültesi Tarih Bölümü Arş. Grv.

1. Neşet Köseoğlu, "Çorum'da Dedesli Aşireti", Çorumlu Dergisi, Sayı 42, III. Cilt, 1943, s. 1309-1314.

obalardan büyük bir kısmınının, kışlaklarda hayvancılık yanı sıra çiftçilik yaptığı ve hatta bunlardan bazılarınının çeltik dahi ektikleri anlaşıyor. Ayrıca bu Maraş Eymirleri'nin bir kolu Bozok sahasında Gündeşliden bir kol ile birlikte "Kara-Yuvacılı" oymağını meydana getirmekteydi. Yine bir Gündeşli boyu, XVI. yüzyılda Haleb Türkmenleri içerisinde bir oymak olarak bulunuyordu². Haleb Türkmenleri ve Yeni-İlhaslarına tabi bulunan oymaklar, yazın Arabgir, Cank, Divriği, Bozok, Çorum, Amasya ve Sivas sancaklarında yaylayıp, kışın Halep ve Şam taraflarında konup göçerek kışlarlardı³. Çukurova bölgesinde ise Gündeşli Oymağı Dulkadirli oymakları içerisinde yer alıyordu. Ayrıca 1691 yılında Orta Anadolu'ya gelmiş olan Boz-Ulus içerisinde üçüncü bir kol olarak Afyon ve Kütahya sancaklarında yaşayan bir başka Gündeşli Oymağına da rastlıyoruz⁴.

Kaynaklarda "konar-göçer⁵ Türkman yörüganı taifesinden" şeklinde ifade edilen bu Türk aşireti, yine kaynaklarda "dedesi, dedeşli, dedesli, dede sülü" şekillerinde, Dedesli'nin bağlı olduğu boy ise "gündaş, gündaşlı, gündeş, gündeşli vb." şekillerde imla olunmaktadır⁶.

Hayat tarzları yönünden aynı karaktere sahip olan konar-göçer topluluklar, yapı itibariyle bir takım farklılıklar göstermektedir. Aşiretler üzerine en kapsamlı çalışmalardan birini yapan Cengiz Orhonlu⁷ bu toplulukları şu şekilde tasnif etmektedir. 1- Bir boydan ibaret olup, müstakil bir teşekkül halinde bulunanlar, 2- Bir boydan ayrılmış ve zamanla çoğalarak sayıları dörtten daha fazla olan oy-

2. Faruk Sümer, Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri, Boy teşkilatı, destanları, Ankara 1972, s. 175-176.

3. Cengiz Orhonlu, Osmanlı imparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı, İstanbul-1987, s. 16.

4. Faruk Sümer, age., s. 191.

5. Konar-göçerlik Türk topluluklarına özgü bir toplum yapısı olup çoğu kez göçebe-lik ile karıştırılmıştır. Türk Topluluklarının ekonomik hayatı bilinen göçebe karakterinden büyük ölçüde farklı bir yapıya sahipti. Konar-göçerlik, köylü-yaylacı bir hayat süren hayvancı Türklerin hayat tarzıdır. Büyük hayvan sürülerine sahip olan Türkleri'i konar-göçer (göçerevli) yaşamaya zorlayan sebep, hayvancılığa dayalı hayat tarzının mecburiyetleriydi. Modern ekonomi uzmanları da hayvancılık dtenince, hiç olmazsa, bir yarı göçebe hayat tarzının şart olduğuna inanmaktadırlar. (Bahaeddin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş, I. Cilt, s. 38-39).

6. Cevdet Türkay, Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler, İstanbul 1979, s. 27, 314.

7. Cengiz Orhonlu, age., s. 15-16.

maklar topluluğudur. Daha yaygın olarak gördüğümüz bu tür teşekküller genellikle reislerinin ismiyle adlandırılırlar. Dedesli aşireti de bu gruba dahil olup reisleri olan 'Dede Sülü'ye izafeten bu şekilde adlandırılmışlardır. Hacı Abdurrahman, Hüseyin Hacılu, Hacı Hamzalu gibi aşiret ve cemaatler de bu gruba örnek olarak verilebilir. 3- Federasyon şekli gösteren teşekküller; bunlar ana kuruluşlardan ayrılmış olan çeşitli oymakların bir araya gelmesinden meydana gelmişlerdir.

Güçlü ve merkezi bir devlet yapısına sahip olan Osmanlı Devleti'nde iktisadi hayat büyük ölçüde tarıma dayanması sebebiyle konar-göçer grupların toprağa bağlanıp düzenli tahrir sistemiyle vergilendirilmesi, her zaman devletin gözettiği bir politika olmuştur. Osmanlı devleti, kuruluş, genişleme, duraklama ve gerileme dönemlerinde, siyasi, ekonomik ve toplumsal şartların değişimine bağlı olarak, iskan siyasetinde de bir takım değişiklikler yapmak zorunda kalmıştır. Devlet, kuruluş devrinde, konar-göçer Türk aşiretlerini yeni fethedilen yerlerin Türkleşmesinde, yerleşik ahaliye nazaran dinamik toplumsal yapıları sebebiyle, onları tercih eden bir iskan siyaseti takip etmiştir. Bu dışa dönük iskan siyasetinin yerini, devletin gücünü kaybetmesi, yayılmanın durması ve ardından toprak kayıplarının başlaması üzerine içe dönük bir iskan politikası almıştır. İşte Dedesli aşireti, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda karşımıza çıkan bu içe dönük iskan siyasetinin bir neticesi olarak Çorum bölgesinde yerleşmiştir. Bu dönemde Anadolu ve Rumeli'nde Dedesli gibi pek çok aşiret ve cemaat yerleşik hayata geçmişlerdir.

Uzun savaş yıllarının ve bunun sonucunda meydana gelen iktisadi darlığın getirdiği baskı üzerine toplumsal dengeler obzulmuş ve bu sebeple topraklarını terk etmiş başıboş insanlarla, kanunen kendilerine ayrılmış olan yaylak ve kışlak bölgelerinin yetersizliği yüzünden yerini terk etmiş oymaklar, Anadolu ve Kuzey Suriye'de binlerce meskun yerin harap olmasına sebep olmuşlardı. Tarımsal bir ekonomik yapıya sahip olan Osmanlı devleti için, tabi olarak iskan politikası, boş ve harap yerlerin şenlendirilmesi ve tarıma açılması şeklinde olacaktır. Bunun yanı sıra XVIII. yüzyılın sonlarına doğru kaybedilen topraklardan kaçan ahalinin iskan meselesi de ayrı bir gaile olarak devleti meşgul etmiştir. Yerleşik ahaliyi korumak maksadıyla konar-göçer gruplar üzerindeki devlet baskısı da konar-göçerlerin kendiliğinden yerleşmelerini sağlamıştır. Ayrıca yerleşik ahali üzerinde büyük bir baskı unsuru olan konar-göçerlerin şekavetlerinin ortadan kaldırılması için sürgün şeklinde

iskan yoluna da gidilmekteydi. Şekavet hareketlerine karşı yolların emniyetini sağlamak amacı ile derbend tesisleri yeniden imar edilerek çevreleri bir iskan mahalli olarak kullanılmıştır⁸.

Devletin konar-göçerlerin iskanı için gayret göstermesi yanında konar-göçerlerin kendiliğinden yerleştiklerinden de bahsetmiştik. Ancak bu kendiliğinden yerleşme aşiretlerin kendi anlayışlarına göre anlaşılıp uygulanmakta idi. Dedesli oymağının bu şekilde gerçekleşen bir iskanında, Demir-hisarı kazasına tabi bazı köylerde 1688 kış zamanı zorla halkı evlerinden çıkarıp kendileri yerleşmişlerdir. O bölgede Dedesli oymağından mutazarrır olan köylülerin şikayeti üzerine verilen hüküm ise 16 Mayıs 1692 tarihini taşımata idi⁹. Yine aralarında Dede Sülü cemaatinin de bulunduğu Cihanbeyli, Şeyh Hasanlı cemaatleri eskiden oturmakta oldukları yerleri terk ederek, Çemişgezek, Pertek ve Sağman kazalarına tabi köylere girmişler, ahalisini sürüp kendileri yerleşmişlerdir. Bunun üzerine Çemişgezek Kadısı Mevlana Mehmed tarafından bir arzla İstanbul'a şikayet edilmişler ve bu sebeple 1705 yılında, Erzurum ve Sivas valileri ile Palu, Kığı, Çemişgezek beylerine gönderilen bir fermanla, Cihanbeyli aşiretinin Rakka'ya iskanına, Dede Sülü ve Şeyh Hasanlı cemaatlerinin ise, eskiden sakin oldukları mahallere yerleştirilmeleri emredilmiştir¹⁰.

1714 yılında, içlerinden çıkan eşkiyanın hakkından gelinmediği, iskandan kaçanların korundukları gerekçesiyle Bozok'da sakin Selmanlı cemaatinin cemaat vergisine 2.500 kuruş, Dedesli cemaatine ise 1.000 kuruş zam yapılmıştı. Yine aynı sancakta bulunan Mamalu, Geyikli, Çokşurutlu ve Ayu-Basanlı cemaatleriyle birlikte, içlerinde olan eşkiya ve iskan kaçkınlarının aralarından ihraç edilerek, kendilerinin Yeni-il hassı kalemine kayd ve ilhak olunmaları emredilmiştir. Bu hususta Adana Beylerbeyi bulunan Anadolu müfettişi El-hac Ahmed Paşa'ya 1714 de bir emr-i şerif gönderilmiştir. Yine aynı tarihlerde Tokad Vovodalığı'na bağlı Bozok sancağında sakin adı geçen cemaatlerin Anadolu'da boş ve harap yerlerde uygun mahallere yerleştirilmeleri hususunda harekete geçilmiş ve 1714 tarihinde gönderilen bir emirde iskanların yapılması için gerekli iznin verildiği bildirilmiştir¹¹. Ancak buna rağmen adı ge-

8. Cengiz Orhonlu, age., s. 98; Yusuf Halaçoğlu, XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin İskanı, Ankara 1988, s. 2-9.

9. Orhonlu, age., s. 37.

10. Halaçoğlu, age., s. 49-50.

11. Halaçoğlu, age., s. 53.

çen cemaatlerin yerleştirilmeleri, kademeli olarak uzun bir süre içerisinde gerçekleştirilebilmiştir.

Konar-göçerlerin iskanı esnasında görevlilerin bir takım uygunsuz davranışları da vuku bulmaktaydı. Bu hususta Anadolu Valisine yazılan bir hükümlerle, Yeni-il Voyvodalığı'na bağlı Gündeşli cemaatinin rüsumatlarını ödemede bir muhalefetleri yok iken, karyelerine birer bayrak gönderilerek taş evler bina ediniz veyahut bize şu kadar akçe veriniz aksi takdirde sizi Rakka'ya süreriz diye tehtit edildiklerinin şikayetlerinden bahsedilerek bunun önlenmesi istenmiştir. Bu hüküm 1720 tarihini taşımaktaydı¹².

Ayrıca 1726 da Maraş'ta sakin Dedeşlü ve Selmanlu cemaatleri mukataasının yıllık 1855,5 kuruş ve cemaat kethüdasının El-Hac Hasan Ađa olduğunu biliyoruz. Adı geçen cemaatlerle birlikte Kabaklar, Kılıllar ve Eshab-ı Kehf reyalaları ve sair parekende cemaatlerin konup göçtükleri yerlerde fakir halka zarar verdikleri bildirilmekte bunun önlenmesi için Haleb taraflarında evler inşa ettirilerek yerleştirilmelerine ilişkin Haleb, Ayıntab Valilerine ve Maraş mütesellimine ve Rişvan Voyvodasına bir hüküm gönderilmiştir¹³.

Sivas Eyaleti'nde Kangal ile Hasan Çelebi arasında yol üzerinde olup, tüccar ve ahalinin emniyetinin sağlanmasında çok önemli bir mevkiye bulunan Alacahan'ın yeniden imar olunarak şenlendirilmesi için kafi miktarda cemaatin yerleştirilmesi yolunda çalışmalar yapılmıştır. Bu bölge bu sebeple bir iskan sahası olmuş ve pek çok cemaat bu bölgede iskan edilmiştir. 1729 yılında hanın nizam ve imarının sağlanması için Maraş Türkmenleri'ne mensup, Gündeşlü taifesinden Dedeşlü ve Selmanlu cemaatleri kendi rızalarıyla nakledilerek bu bölgede yerleştirilmişlerdir. Bu cemaatlerin iskanı bozmamaları için ahalarına ellişer bin nezr tayin edilmiştir. Buna rağmen Dedeşlü ve Selmanlu cemaatlerinin malikane mutasarrıfı olan El-Hac Hasan'ın iltimas ve kefaletiyle 1734 yılında iskandan avf edilmişlerdir. Bu cemaatlerin bu bölgedeki iskanı bozmalarının sebebi, Döđerli eşkiyasının handan gelip giden yolcuların mallarına garet ve zikrolunan cemaatlerin malik oldukları hayvanatla-

12. Ahmet Refik, Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200), İstanbul 1989, s. 162.

13. Ahmet Refik, age., s. 168; Halaçoğlu, age., s. 65.

rın gasb etmeleridir. Fakat bu durum 15 saatlik bir alanı kaplayan hanın güvenliğini bozmuştur¹⁴.

Alacahan iskanından avf olunmasından sonra muhtemelen adı geçen cemaatlerin bir süre gezip bir kısmı Anadolu içlerine dağılmış olduklarını büyük bir kısmının da Çorum'un kuzeyinde bulunan Kızılırmak nehrinin güney ve kuzey kıyılarında yerleştiklerini söyleyebiliriz. Bu yerleşme aşiretin son yerleşmesi olup, o tarihten sonra bir daha iskanı bozmamışlardır. Bu verimli topraklarda hayvancılıkla birlikte ziraat de yapan aşiretin Çorum bölgesindeki durumlarını ancak sicillerden takip edebilmekteyiz.

XIX. yüzyılda, Dedesli'nin aşiret yapısını muhafaza etmekle birlikte tamamen yerleşmiş olduklarını görüyoruz. Dedesli'nin yanısıra XIX. yüzyılın başlarında, aşiret yapısını muhafaza eden ve konar-göçerlikten yerleşik hayata henüz geçmiş, Çorum bölgesinde, sicillerden ve diğer kayıtlardan tespit edebildiğimiz kadarıyla, Kuyumcu, Cihanbeyli, Çakallı, Lek, Arab, Çeçelü, Hatal, Kutuculu, Anamaslı, Çorum Ekrağı, Çapan Yörügâni, Ballı Yörügâni, İnallı, Selmanlı, Badıllı ve Mamalu gibi aşiretler bulunmaktaydı¹⁵. Bu aşiret ve cemaatlerin pekazı dışında Maraş ve Dulkadirli sahasının türkmenleri olması, bu cemaatlerin zaten yaylak olarak bildikleri Çorum Bölgesine az-çok birbirlerini takip ederek gelip yerleştikleri düşüncesini uyandırmaktadır. Çorum Bölgesi'nde bulunan bu aşiretler içerisinde en kalabalık olan Dedesli aşireti idi. Bir numaralı Çorum Sicili'nde kaydettiğimiz bir kayıtta, hicri "1255 senesinden Ankara Eyaleti Müşiri esbak İzzet Paşa'nın yine Müşir-i esbak Davut Paşa'ya devr eylediği bakaya ile 1261 senesinden irade-i seniyye ile matlub olunan karantina masarifatı fazlasından olarak nefsi-i Çorum ve havi olduğu kurra ve aşairâtın hisselerine isabet eden mebaliğın" miktarını gösterir cetvele göre, Dedesli aşireti hissesine 2475 kuruş isabet etmiştir. Dedesli'den sonra en fazla vergi, 1.683,5 kuruş ile Kuyumcu aşiretine isabet etmiştir¹⁶. Buradan bölgedeki aşiretler içerisinde Dedesli'den sonra en kalabalık aşiretin Kuyumcu aşiretinin olduğunu söyleyebiliriz.

İki Numaralı Çorum Şer'iyeh Sicili'nde Dedesli aşireti ile ilgili çok önemli bir kayıt bulunmaktadır¹⁷. Ekte de verdiğimiz bu belge,

14. Ahmet Refik, age., s. 192-195.

15. ÇŞS. 1/15

16. ÇŞS. 1/292

17. ÇŞS. 2/225

1272 (1856) tarihinde Dedesli aşireti ahalilerinin, 'ser-muhtarları' Osman Bey'i dava etmeleri üzerine kaydedilmiştir. Aşiret ahalisi, ser-muhtarın zimmetinde beş yıllık muhasebeleri olduğu iddiasıyla mahkemeye başvurmuşlar ve bu sebeple muhasebeleri kontrol edilmiş, neticede ser-muhtar suçlu bulunarak azledilmiştir. Bunun üzerine aşiretin toplam vergisi ve her köyün hissesine düşen miktar ile köylerin hane sayılarını gösterir bir liste hazırlanmıştır. Aşiret ile ilgili en kapsamlı bilgiyi ihtiva eden bu belgeye göre Dedesli aşireti dokuz muhtarlıktan oluşan bir ser-muhtarlık ile yönetilmekteydi. 26 adet köy isminin zikredildiği bu belge Hicri 1270 (1854) tarihini taşımaktadır. Toplam hane sayısı 308 olan aşiretin toplam vergisi ise 30.324 kuruş idi. Bu dönemde, sicillerdeki tereke kayıtları üzerine yaptığımız araştırmalardan, Çorum'da hanenin 5,6 kişiden oluştuğunu dikkate alarak bir hesaplama yaptığımızda aşiretin bu dönemde 1.700-2000 arasında bir nüfusa sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bu dönemde aşiretin sahip olduğu köylerin listesi şöyleydi:

1- Karakeçili	10- Dutpınar Karyesi	19- Dere Karyesi
2- Güvanlı	11- Bozdepe	20- Sülüklü Karyesi
3- Akdam	12- Hacıbey Karyesi	21- Hızırlı
4- Çirkatlı	13- Hasandeğin	22- Kılınçdere
5- Kızılkir	14- İnalözü-Turanlı	23- Kertme Karyesi
6- Suretli	15- Aşılıarmud	24- İğdeli
7- Çeltek	16- Kızağılı Karyesi	25- Eskiviran
8- Akviran	17- Turanlı Karyesi	26- Yeniviran
9- Ferhadlı	18- Hacıahmed Karyesi	

Bu köylerden en büyüğü ise 26 hane ile Hasandeğin köyü idi. Yine bu köylerden Akviran, Güvanlı gibi bazıları 2 veya 4 haneden ibaret birer çiftlik konumunda idi. Aynı İki Numaralı Sicil'de bir başka belgede¹⁸ "Çorum Kazası'na müzaf Dedesli aşiretinden Kertme karyesi sakinlerinden iken bundan beş gün mukaddem vefat iden Mehmed bin Halil bin Abdullah'ın..." terekesi kaydedilmiştir. Sıradan bir aşiret mensubunun sahip olduğu bütün mal varlığını gösteren bu tereke kaydı, aşiretin günlük yaşantısı, hayat tarzı ve iktisadi durumu üzerine önemli bilgiler vermektedir. Ekte sunduğumuz bu belgeden aşiret mensublarının hayvancılık ve tarım üzerine kurulu bir iktisadi yaşantıları olduğunu anlıyoruz. Aşiretin deve, camus, kara sığır, merkeb v.b. büyük baş hayvanlar yanı sıra koyun, keçi gibi küçük baş hayvanlar da yetiştirmiş olduklarını görmekteyiz. Üç oğlu üç kızı olan bu tereke sahibi buğday ve arpa ekmekte ve ayrıca artık yerleşik hayatın kökleşmesini gösteren

18. ÇŞS. 2/134

bağcılıkla da uğraşmaktadır. Buna rağmen terekesi içerisinde 150 kuruş değerinde bir çadırın varlığı da konar-göçer izlerin hâlâ canlı olduğunu göstermektedir. Toplam mal varlığı 10.450 kuruş olan tereke sahibinin bu mal varlığıyla, Çorum bölgesi üzerine bu dönem için yaptığımız araştırmaya göre hayli varlığı görülmektedir¹⁹. Bu dönemde şehirde yaşayan bir tereke sahibinin ortalama mal varlığını 8.041, köyde ise 5.149 guruş civarında hesapladığımızı kaydederek durum daha iyi anlaşılacaktır.

Yine aynı defterde hicri 1272 senesine mahsuben icra olunacak, kur'ayla askere alma usulüne göre yapılacak taksimata ilişkin kaydedilmiş bir belgeye göre Dedesli aşiretiyle birlikte, Cihanbeyli, Kuyumcu, Lek aşiretleri hissesine 26 nefer asker isabet etmiştir. Aynı dönemde Çorum Kazası'na 112, İskilip Kazası hissesine 100, Osmancık Kazası hissesine ise 48 nefer düşmüş olduğunu görüyoruz²⁰.

Konar-göçerlerin iskanı, her ne kadar, merkezi bir devlet için üretimin artması, düzenli vergi gelirleri, ziraatın canlanması, güvenliğin sağlanması v.b. gibi olumlu neticeler ifade etse de aşiretler için ise bu, hürriyetlerine müdahale, obalarının yıkılması ve geleneklerinin zaafa uğraması olarak algılanmakta ve bu yüzden iskan hareketlerine karşı muhafazakarca tepkiler göstermekteydiler. Bu tepkiler Halk Edebiyatımızda 'aşiret' veya 'iskan' şiiri denen bir türün doğmasına sebep olmuştur. "İskan" veya "Aşiret şairi" denilen sanatkarlar ise hep bu aşiretler arasında yetişmişlerdir. İşte iskanlarda adı sıkça geçen Dedesli aşiretinin bağlı olduğu Gündeşli boyundan ve bizzat o isimle anılan "Gündeşlioğlu" isimli halk şairi, Daldaloğlu, El-Beglioğlu gibi bir aşiret şairidir. İskanların yoğun olarak gerçekleştiği XVIII. yüzyılın başında yaşamış olan Gündeşlioğlu'nun yazımızın sonuna aldığımız bir şiiri bize iskanın konar-göçerlerce nasıl algılandığını göstermesi açısından ilginçtir. İskanın kendilerine ne ifade etmekte olduğunu lirik bir şekilde anlatan bu şiir ayrıca konumuz olan Dedesli aşiretinin de konuştuğu Türkçe hakkında bir fikir vermektedir.

19. Abdullah Gündoğdu, Çorum'un 2 Numaralı Şer'iyye Sicili, Transkripsiyon ve Değerlendirme, Yüksek Lisans Tezi A.Ü. Sosyal Bilimler Ens., 1989, s. 380.

20. ÇŞS. 2/89

21. Şükrü Elçin, Halk Edebiyatı Araştırmaları, Ankara 1977, s., 151-153; Faruk Sümer, age., s. 143.

Şiir şöyledir:

*Sürü sürü sürülerim varıdı
Sürünün vardığı çaylar kururdu
Katerde mayalarım yörürdü
Şimdi at gölüğüm eşek oluktur.*

*Sürü sürü sürülere katardım
Top top eder yozların satardım
Otuzaltı direk çadır dutardım
Şimdi kölgeliğim kaşak oluktur.*

*Erbişim halıya yaslanmaz iken
Kuş tüyü döşeğe döşenmez iken
Trabulus kuşağı kuşanmaz iken
Kıl ip bellerime kuşak oluktur.*

*Tepe tepe harmanlarım savrulur
Namlı namlı buğdaylarım devrilir
Adım Gündeşlioğlu deyi çağrılır
Şimdi topladığım başak oluktur.*

Maya: deve, gölük: hayvan, kaşak: kuru kütük²².

Ek: 1, ÇSS. 2/225

Bin İki Yüz Yetmiş senesi Muharremü'l-harâm evâ'ilinde Çorum Kazasına tâbi 'Dedesli' aşîreti ahâlîleri bâyeserhum meclis-i şer'-i şerîfde hâzurûn oldukları hâlde 'aşîret-i merkûmenin sermuhtârı Osmân Bey'den Altmış Dokuz senesi nihâyetine değın beş senelik muhâsebemiz vardır ve muhâsebemizi rü'yet idüğü deyü iltimâslarına mîr-i merkûm Osmân Bey meclis-i şer'-i şerîfe ihzar olunarak yegân-ı muhâsebeleri rü'yet olundukda sene-yi merkûmelerde haylüce zimmet-i mîriyyesi zuhûr itmiş olduğundan merkûmun 'azl ve tebdîliyle min-ba'ad muhtârlık nâminin dahî lağviyle 'aşîret-i merkûmenin asl-i virgü-yi mukarrereleri olan otuz bin iki yüz seksen gurûs hâne ve nüfûs i'tibârıyla mebâliğ-i mezbûre miyânelerinde bi't-tevzî' zîrde muharrer dokûz muhtarların hisselerine 'â'id olan mebâliğ ve karyelerin defteridir ki, ber-vech-i âtf zikr ve beyân olunur.

22. Şükrü Elçin, agm., s. 153.

	Hâne
1) Karakeçili,	6
2) Güvânlı,	4
3) Akdâm,	13
4) Çirkatli	5
5) Kızılkır	7
Yekûn:	35
Virgü -yi mukarresi: 3758 gurûş	
	Hâne
1) Şuretli	17
2) Çeltek	7
3) Akviran,	2
4) Ferhâdli	13
Yekûn:	39
Virgü-yi mukarresi : 5572,5 gurûş	
	Hâne
1) Dutpnâr Karyesi,	18
2) Boztepe,	8
Yekûn :	26
Bu dahî : 4358 gurûş	
	Hâne
1) İnâlözü Turânlı,	18
2) Aşılıarmud,	17
Yekûn :	35
Bu dahî : 3283 gurûş	
	Hâne
1) Kızağılı Karyesi,	19
2) Turanlı karyesi,	6
3) Hâcı Ahmed karyesi,	6
Yekûn:	31
Bu dahî : 3057 gurûş	
	Hâne
1) Dere Karyesi	12
2) Sülüklü	4
3) Hızırlı	7
4) Kılınçdere,	13
Yekûn:	36
Bu dahî : 3681,5 gurûş	
	Hâne
1) Kertme Karyesi,	22
Bu dahî : 1833 gurûş	

	Hâne
1) İğdeli,	14
2) Eskivir ân,	11
3) Yenivirân,	12
Yekûn:	37

Bu dahî : 2931 gurûş

Yekûnü'l-hâne: 308 yalnız hâne,

Yekûnü'l-(virgü): 30324 yalnız virgüleri otuz bin üç-yüz yigirmi dört gurûşdur.

Kadı-zâde es-Seyyid mehmed Sa'id el-mevle'l-hilâfe bi-medine-yi Çorum bi-müfti el-fakir- Allahü 'azze şânihu.

Ek: 2, ÇŞS. 2/134

Bâdi-yi tescil (-i Şer'î) oldurki:

Bâdi-yi defter-i kassâm oldur ki:

Çorum Kazâsı'na müzâfe Dedesli 'aşiretinden Kertme karyesi sâkinlerinden iken bundan beş gün mukkaddem vefât iden Mehmed bin Halil bin Abdullan'ın verâseti zevce-yi menkûhe-yi metrûkesi Hasene bint-i Süleyman nâm hâtûn ile sulbî kebir oğlu Hüseyîn ve sulbî sagîr oğulları diğêr Hüseyin ve Halil ve sulbiyye kebîre kızları Zelîha ve Senem ve sulbiyye sagîre kızı Fatma'ya münhasıra olduğu 'inde's-şer' zâhir ve nümâyân oldukdan sonra verese-yi mezbûreler inin taleb ve ma'rifetleriyle ve ma'rifet-i şer'le tahrîr ve bi'l-farîzatü's-şer'iyye tevzî ve taksîm olunan muhallefât-i müteveffâ-yı mezbûrdur ki, bervech-i âtî zikr olunur. Fî'l-yevmi'l-Hâmis ve'l-İşrîn minşehr-i Cemâziye'l-âhir sene Semân ve Seb'in ve Mi'eteyn ve Elf.

	Kıymet (gurûş)
1) Karye-yi mezbûrede kâ'in dâm mülk-i menzil:	200
2) Evânî-yi nühâs, kıyye 30,	450
3) Yatak, kat 5.	250
4) Müsta'mel kilim, 4,	350
5) Bozlâk Çul, 2,	80
6) Deve çuvâlı, çift 4,	80
7) Diğêr çuvalı, aded 2,	30
8) Bel, 1, balta, 1,	20
9) Orak, 1,	10
10) Çift demiri, 2,	20
11) Dükkân tahtası, 2,	20
12) 'Araba ma'a takım, 2,	100

13) Bağ der-mevzî-yi Dut karyesi	600
14) Çadır, 1,	150
15) Hinta, kile 15, fî 80,	1200
16) Şa'ir, kile 10,	330
17) Koşu câmûsu, ç ift 1,	800
18) Kara sığır öküsü, çift 1,	400
19) Câmûs ineği ma'a balak, re's 1,	300
20) Karasığır ineği re's 8,	800
21) Dana, re's 20,	80
22) Koyun, re's 4.	600
23) Kara keçi, re's 8,	140
24) Toklu, re's 10,	150
25) Oğlak, re's 5,	50
26) Merkeb, re's 2,	200
27) Deve, orta ve yük, re's 4,	3000
28) Hurdevât-ı menzil,	50
Yekûnü'l-eşyâ:	10450
Minhâ el-ih râcat:	
Techîz-i tekfîn:	100
Mehr-i mü'eccel li-zevceti'l-mezbûre:	100
Resm-i kısmet:	256
Dellâliyye:	105
Kaydiyye:	15
Yekûnü'l-ihracât :	576
Sahhü'l-bâkî	9874
Hisse-yi li-zevceti'l-mezbûre:	1234
Hissetü'l-ibni'l-mezbûr Hüseyin:	1920
Hissetü'l-ibni'l-mezbûr diğeri Hüseyin:	1920
Hissetü'l-ibni'l-mezbûr Halil:	1920